

3. COMPTES-RENDUS — BESPREKINGEN

3.1. Helmut GAUS, *Pers, Kerk en Geschreven Fictie. Groeiproblemen en conflicten in een democratiseringsproces (Gent 1836-1860)*. Brugge, De Tempel, 1975, 235 p. (Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte, 158).

Dr. Gaus is zeker geen onbekende voor alwie zich inlaat met de problemen van de theoretische geschiedenis. In dit tijdschrift en op

andere plaatsen verschenen verscheidene verhelderende artikels van zijn hand omtrent die materie. De hier behandelde studie kan als het bewijs van de operationaliteit van zijn theoretisch denken gezien worden en kan slechts begrepen worden in het verlengde van zijn vorige bijdragen.

Deze publicatie van een deel van het doctoraal proefschrift van de auteur ("Rol van de geschreven fictie in het maatschappelijk proces", R.U.G., 1973) is in meer dan één opzicht belangwekkend.

De keuze van het onderwerp alleen reeds vormt een verdienste op zich. Indien men voor de Belgische hedendaagse geschiedenis kan beschikken over een stilaan zo goed als volledige reeks persrepertoria, dan blijven de studiën die de pers als bron voor de mentaliteitsgeschiedenis van bepaalde groepen aanwenden nog steeds uitzonderingen. "Pers, Kerk en Geschreven Fictie" is er zo een. Eventuele navolgers van Dr. Gaus zullen in het theoretisch gedeelte van zijn proefschrift, dat eerlang zal gepubliceerd worden, een uitgewerkte en verantwoorde methodologie voor het gebruik van de geschreven fictie kunnen weervinden.

In onderhavige publicatie worden de werkhypothesen, die ontwikkeld waren in het vermelde theoretische gedeelte, aan de Gentse werkelijkheid tussen 1836 en 1860 getoetst. Deze toetsing gaat gepaard met een gedetailleerde beschrijving van het milieu waarbinnen de behandelde romanliteratuur werd verspreid.

Vooreerst wordt de plaats van de geschreven fictie in het geheel van de Gentse pers nagegaan : welke was de grootte van het krantelezend publiek, het aandeel van de feuilletons in die kranten en de betekenis ervan voor de lezers.

Daarna wordt de normatieve context waarbinnen die literatuur aan de man wordt gebracht scherper in het licht gesteld. Centraal hierbij staat de kerkelijke actie tegen de "slechte pers" via de kansel en de pers zelf.

Ten slotte worden de materiële vormen beschreven waarlangs de geschreven fictie de lezers bereikte : lees kabinetten, openbare boekenveilingen, bibliotheken, colportage en boekhandels.

De krant blijkt na dit onderzoek het distributiekanaal bij uitstek te zijn geweest van de toenmalige romanliteratuur, en als zodanig dus ook een van de meest representatieve bronnen voor de studie van de geschreven fictie in die periode.

Binnen het geheel van de door de krant gebrachte lectuur blijkt het feuilleton een zeer belangrijke plaats te hebben bezet. Dit per-

centage aan plaatsruimte door de geschreven fictie ingenomen fluctueerde echter zowel in de tijd als naargelang het persorgaan (vóór en na de crisis der veertiger jaren, in clericale of liberale bladen).

Het is dit laatste gegeven dat van naderbij wordt bekeken in het deel dat handelt over de concurrentiële verhouding tussen literatuur en godsdienst, concreet tussen romanliteratuur en Kerk. Een grondig onderzoek van de kerkelijke actie in dit verband leidt de auteur tot het besluit dat de geschreven fictie door de bisschoppen niet alleen werd veroordeeld omdat de kerkelijke normen niet werden gerespecteerd binnen die literatuur, maar meer fundamenteel wegens het appèl aan de verbeelding dat van die literatuur uitging. Dit appèl enerzijds en de religie anderzijds zouden beide fictionele compensaties van de existentiële spanningen van de 19de-eeuwer geweest zijn, en als zodanig in een concurrentiële verhouding tot elkaar hebben bestaan.

“Deze hypothese” (geschreven fictie en religie als concurrentiële vormen van fictioneel gedrag), aldus de auteur p. 156, “is vermoedelijk veel ingrijpender dan wij ons op het ogenblik bewust zijn”. We kunnen dit ten volle onderschrijven. Niet alleen de godsdienst- en kerkhistoricus worden hier voor een zeer bruikbare vraagstelling geplaatst, maar eenieder die zich met de mentale bovenstructuur van onze voorouders wil inlaten. Zijn er nog andere concurrentiële vormen van fictioneel gedrag ? en zo ja, welke ? In hoeverre werden ze gecontroleerd, aangewend, gemanipuleerd door bepaalde machtige groepen ? Wat bepaalde de voorkeur voor die of die bepaalde vorm van fictioneel gedrag ? enz.

Zoals kan worden geconstateerd wordt in dit werk niet alleen een kostbare en gedetailleerde geografie gebracht van de fictie in de pers te Gent tussen 1836 en 1860, van haar omvang en distributiekkanalen, successen en tegenkantingen. De auteur wil niet alleen beschrijven op basis van een bron, hij wil verklaren vanuit een vraagstelling. Daar ligt o.i. de meest blijvende eigenschap van deze publicatie, namelijk dat voor een der eerste malen in de Belgische historiografie een bepaalde menswetenschappelijke werkhypothese consequent in het laboratorium van de geschiedenis werd uitgetest, en met blijkbaar succes.

Het belang en het nut van meer descriptieve geschiedschrijving wordt hierdoor niet ontkend, maar integendeel gerevaloriseerd. De bruikbaarheid van het in deze studie verzamelde materiaal wordt op overtuigende wijze aangetoond. Dat in dit geval de auteur erin

geslaagd is én op deskundige wijze zijn materiaal te verzamelen, én het tegelijk heeft weten te situeren binnen het geheel der menswetenschappen, mag uitzonderlijk genoemd worden. Het veronderstelt een wetenschappelijke belangstelling en synthesevermogen die niet makkelijk na te volgen zijn.

Valt er dan werkelijk niets op deze studie aan te merken? Het hangt af van wat men onder geschiedenis verstaat. Verwacht men een exhaustieve behandeling van alle bronnen die betrekking zouden kunnen hebben op het bestudeerde fenomeen, dan zou men zich inderdaad kunnen afvragen waarom de auteur enkel gedrukte bronnen heeft geconsulteerd en bv. niet het Verslagboek van de Société Littéraire te Gent, 1843-1875, bewaard op het handschriftenkabinet van de Gentse Universiteitsbibliotheek, of de bisschoppelijke correspondentie rond de publicatie van het mandement van 1843.

Verwacht men integendeel een verantwoorde toetsing van een bepaalde werkhypothese, dan overstijgt dit werk in hoge mate door de kwantiteit en representativiteit van het verzamelde materiaal, het niveau van bewijsvoering van de meeste sociologische en psychologische werken. Dan kan er inderdaad slechts van een zeer waardevolle en stimulerende bijdrage tot de Belgische historiografie gesproken worden.

Jan ART
Assistent R. II G